

Василь МИХАЙЛОВ

Національний університет оборони України
(Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8566-752X>

Електронна пошта: mihasic.dod@gmail.com

ПЕРЕДУМОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ (1991–2002)

У статті досліджується становлення системи забезпечення правопорядку у Збройних Силах України. Проаналізовано воєнно-політичні та безпеково-правові передумови, що обумовили створення Військової служби правопорядку Збройних Сил України, провідні політичні, соціально-економічні, міжнародні чинники, що зумовили запровадження спеціального органу забезпечення правопорядку в ЗС України. Аналізуються моделі воєнно-поліцейських органів провідних країн світу, чий досвід враховувався при розбудові Військової служби правопорядку. Особливу увагу автор приділив забезпеченню правопорядку у ЗС України, включаючи розроблення профільного законодавства, формування структури ВСП ЗСУ, визначення її функцій та напрямів діяльності.

Дослідження охоплює період з 1991 по 2002 р., коли відбувався пошук форм забезпечення правопорядку у військових формуваннях України, законодавче й відомче нормативно-правове оформлення спеціального органу підтримання правопорядку у ЗС України.

Ключові слова: військове будівництво, Військова служба правопорядку, законність, забезпечення правопорядку, правопорушення, військова дисципліна.

Постановка проблеми. Поглиблене дослідження проблеми діяльності інститутів (органів) забезпечення законності та військової дисципліни у ЗС України видається актуальним з огляду на недостатній розвиток спеціальних досліджень у цій царині. Крім того, з погляду дослідження процесу розбудови військової організації держави, значущим є вивчення становлення адміністративно-правових засад побудови та організаційно-функціональних основ діяльності Військової служби правопорядку (далі – ВСП) як спеціального правоохоронного органу, на який покладається забезпечення правопорядку, військової дисципліни у лавах ЗС України.

Окремий науково-практичний інтерес становить дослідження адміністративно-правових механізмів забезпечення правопорядку у ЗС України. Це, не в останню чергу, викликано тим, що базовими принципами функціонування ЗС України є верховенство права, законність і гуманізм, повага до людини, її конституційних прав і свобод, дотримання військової дисципліни (поряд із вихованням військовослужбовців на патріотичних і бойових традиціях українського народу як

однієї із основ правосвідомості й сумлінного виконання військового обов'язку).

У дослідженні автор спирався на поняття «правоохоронна система» як самостійного та пріоритетного елементу апарату державного управління та забезпечення національної безпеки й законності. Незважаючи на відсутність універсального наукового тлумачення терміна «правоохоронні органи», правоохоронну діяльність загалом можна трактувати як вид державно-охоронної діяльності, що здійснюють компетентні суб'єкти з метою захисту суспільних відносин від кримінальних правопорушень (Вакарова, О. В. 2019, с. 20).

Крім того, актуальності ретроспективному аналізу процесу розбудови організаційно-правових та функціональних засад спеціального органу із захисту правопорядку у Збройних Силах надає творення на базі ВСП нової структури ЗС України – Військової поліції. 19 червня 2024 р. Верховна Рада України прийняла за основу законопроект № 6569-д «Про Військову поліцію», що має стати правонаступницею чинної ВСП. Йдеться про формування з правоохорон-

ними функціями, що входить до складу сектору безпеки й оборони, основним завданням якого є забезпечення правопорядку і військової дисципліни у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту. Військова поліція як спецорган виявлятиме та запобігатиме правопорушенням у вищезгаданих відомствах, забезпечуватиме правопорядок та дисципліну серед військових та захищатиме життя, здоров'я та права військовослужбовців. До її структури увійдуть центральний орган управління, територіальні органи управління (міжрегіональні, регіональні, місцеві), центри спеціального призначення, навчальні центри військової поліції та дисциплінарні батальйони. Відтак поглиблений науковий аналіз досвіду розбудови, визначення правових та функціональних засад діяльності ВСП (а також, звісно, вивчення солідного досвіду її оперативно-службової діяльності, передусім, в умовах проведення АТО/ООС на Сході України, забезпечення захисту військ в умовах широкомасштабної війни) набуває науково-практичного значення з погляду врахування при створенні Військової поліції ЗС України.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанню становлення системи забезпечення правопорядку у ЗС України присвячено чимало наукових праць, котрі, водночас, належать представникам правової науки, військовим юристам. Зокрема, такі аспекти порушеної автором статті проблеми, як забезпечення законності, правопорядку та правоохоронної діяльності в ЗС України, визначення засадничих принципів охорони правопорядку у військових формуваннях у контексті розбудови військової організації держави, аналіз становлення нормативно-правових засад роботи згаданого спецоргану стали предметом досліджень Б. Ринажевського, А. Кибенка, В. Коломійця та інших авторів.

Зокрема, В. Коломієць охопив у своїх працях питання законності, правопорядку та правоохоронної діяльності в ЗС України. Його науковий інтерес включає вивчення правових аспектів військової служби, дисципліни та контролю в армії, а також захисту прав військовослужбовців. Він же захистив дисертацію, присвячену адміністративно-правовим аспектам забезпечення правопорядку в ЗС України (Коломієць, В.М. 2019; Коломієць, В.М. 2020а).

Поступово формується самостійний напрям дослідження становлення воєнно-поліцейських органів в Україні. Передовсім, доцільно згадати труди Б. Ринажевського, який у дисертації та ін-

ших працях розкрив питання забезпечення законності, правопорядку та правоохоронної діяльності в ЗС України. Науковець (по суті – провідний дослідник-юрист з проблематики ВСП) висвітлив організацію правопорядку, внутрішній контроль, дисципліну, захист прав і свобод військовослужбовців тощо (Ринажевський, Б.М. 2010). З'явилися дослідження формування органів ВСП у контексті творення системи правового забезпечення військових формувань України (див. зокрема: Котляренко, О.П. 2020; Кузьміч, І.І. 2020).

А. Кибенко зосередився на дослідженні забезпечення законності, правопорядку та правоохоронної діяльності у військових формуваннях України (Кибенко, А.С. 2018). Низка дослідників (В. Коломієць, Д. Корнієнко, А. Бизова, А. Скриньковський, С. Мельник) зосередили увагу на вивченні досвіду діяльності органів військової поліції провідних країн світу. Вивченню були піддані такі типові сторони їх діяльності, як розслідування та розгляд військових справ, підтримання законності й правопорядку під час військових операцій, утримання військовополонених, запобігання, виявлення кримінальних та інших правопорушень серед військових, нагляд за безпекою руху військ (Коломієць В.М. 2020b; Корнієнко, Д. 2014; Корнієнко, Д., Бизова, А. & Скриньковський, А. 2021; Мельник, С. 2020).

Крім того, для визначення теоретико-методологічних основ студіювання процесу становлення й функцій ВСП мають значення дослідження українських правознавців щодо сутності конституційно-правових засад організації та функціонування органів охорони правопорядку України (Боняк, В.О. 2015; Вакарова, О.В. 2019), спрямованості діяльності правоохоронних органів як функції демократичної держави (Волоско, В.В. 2008; Горінецький, Й.І. 2005). Окремою групою наукових праць, чиї положення важливі для розуміння функціонального призначення ВСП, є роботи із дослідження статусу, призначення та службово-функціонального місця правоохоронних органів у структурі державного управління та системі забезпечення законності в Українській державі (Клочко, А.М., 2019; Руденко, М.В. & Шайтуро, О.П., 2017; Соколенко, О.Л., 2012; Хридочкін, В.А., 2019).

Мета статті полягає у дослідженні державно-правових та воєнно-історичних передумов створення ВСП ЗС України у контексті розбудови військової організації держави, розкритті процесу нормативно-правового оформлення її основних організаційно-функціональних засад та

сфери компетенції оперативно-службової діяльності.

Мета статті передбачає вирішення таких науково-пізнавальних завдань:

- виявлення призначення, сутності та пріоритетів правоохоронної діяльності у ЗС України;
- розкриття особливостей правоохоронної діяльності ЗС України у період 1991–2002 рр. (до створення ВСП);
- аналіз досвіду функціонування споріднених профільних зарубіжних структур, використаного при розбудові ВСП;
- висвітлення воєнно-історичних та державно-правових чинників, що обумовили необхідність створення ВСП;
- дослідження визначених чинним законодавством, іншими нормативно-правовими документами статусу, функцій, організаційно-штатної структури та провідних напрямів діяльності ВСП.

Виклад основного матеріалу. 24 серпня 1991 р. Верховна Рада України (далі – ВР України) прийняла постанову «Про військові формування в Україні» № 1431-ХІІ, якою підпорядкувала собі всі військові формування, дислоковані на території Української РСР. Фактично цим актом покладено початок утворення Міністерства оборони України та Збройних Сил України як важливого інституту держави і невід’ємного елементу її воєнно-політичної та безпекової організації. Надалі ВР України, виходячи із необхідності забезпечення власної воєнної безпеки та оборони, усвідомлюючи свою відповідальність за підтримання міжнародної стабільності і безпеки держави, ухвалила Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1934-ХІІ про утворення МО України та Збройних Сил України.

Відомо, що функцію підтримання порядку і законності, боротьби із правопорушеннями і злочинами серед військовослужбовців у збройних силах СРСР виконувала система військових комендатур. Після створення Збройних Сил України забезпечення дотримання вимог законодавства України, наказів і директив Міністра оборони України, начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України, підтримання правопорядку та військової дисципліни у ЗС України поклалися на органи військового управління усіх рівнів, підрозділи юридичної служби, командирів усіх рівнів, органи морально-психологічного забезпечення.

Значимо, що у ЗС України діяльність із підтримання правопорядку включала комплекс пра-

вових заходів та засобів, які здійснювали органи військового управління, військового командування, юридичні служби (підрозділи), командири (начальники), штаби усіх рівнів, органи морально-психологічного забезпечення для реалізації у повсякденній життєдіяльності військ вимог законодавства України, наказів і директив вищого керівного складу. Згодом в оборонному відомстві правоохоронна та правозастосовна робота регламентувалася наказом Міністра оборони України від 26 вересня 2005 р. № 584 «Про вдосконалення діяльності юридичної служби Міністерства оборони України».

Крім того, згідно зі ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України», на СБ України поклалися завдання «контррозвідувального забезпечення оборонного комплексу, Збройних Сил України, інших військових формувань, дислокованих на території України». Відповідно до ст. 12 цього Закону, для контррозвідувального забезпечення Збройних Сил України і Державної прикордонної служби України та інших військових формувань, дислокованих на території України, створювалися органи військової контррозвідки (Про Службу безпеки України. 1992).

Зазначимо, що необхідність створення окремого воєнно-поліцейського органу (структури) усвідомлювалася вже під час розроблення основних підвалин правоохоронної системи України, з початку 1990-х років. Зокрема, у ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ йшлося про Військову поліцію як складову правоохоронних органів. Проте на той час подібної структури створено не було (Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів... 1993).

Між тим, на порядку денному залишалася потреба у створенні власного органу забезпечення правопорядку у повсякденній діяльності національних військових формувань. Властиво, що створення спеціалізованих органів із забезпечення правопорядку у лавах ЗС України, інших військових формувань стало актуальним завданням військового будівництва та творення правоохоронної системи держави у цілому.

Доводиться відзначити, що існували серйозні чинники, що спонукнули до створення ВСП ЗС України, у тому числі необхідність належного забезпечення правопорядку та військової дисципліни у ЗС України, відвернення економічних і майнових правопорушень у ході реформування ЗС України та запровадження ринкової економі-

ки, протидії корупції та організованим злочинним формуванням в умовах помітного зниження правосвідомості населення, майнового розшарування суспільства та різкого зламу традиційної моралі, профілактики особливо небезпечних злочинів насильницької спрямованості, забезпечення безпеки військовослужбовців та членів їхніх сімей, підтримання правопорядку під час виконання завдань контингентами ЗС України у міжнародних миротворчих місіях тощо. Правоохоронні органи констатували зростання з початку 2000-х рр. темпів і кількості злочинів та правопорушень, скоєних військовослужбовцями, недосконалість системи забезпечення правопорядку в армійських лавах.

Доцільно врахувати, що наявність окремих спеціалізованих військово-поліцейських органів на той час стала вже поширеною й тривалою практикою оборонного будівництва у світі. При творенні ВСП та в умовах стратегічного курсу держави на євроатлантичне співробітництво (інтеграцію), властиво, враховувався досвід функціонування різних моделей воєнно-поліцейських органів провідних країн світу. Стисло оглянемо окремі з них.

Корпус військової поліції у Сполучених Штатах Америки був створений у 1941 році. Її структуру склали загони, роти, батальйони та групи. Вони виконують завдання у різних командуваннях армії для реалізації оперативних вимог щодо забезпечення діяльності військової поліції. У бойовій обстановці військова поліція армії США виконує такі основні завдання: забезпечення пересування військ під час проведення військових операцій; підтримання законності і правопорядку під час військових операцій; забезпечення охорони територій та об'єктів; надання допомоги біженцям; здійснення оперативно-розшукової діяльності, під час військових конфліктів – утримання військовополонених (Коломієць, В. 2020b, с. 72).

Функції військової поліції у Французькій Республіці виконує Національна жандармерія, що підпорядкована Міністру оборони і є складовою частиною збройних сил. Її робота координується з Міністерством внутрішніх справ і юстиції. Жандармерія вирішує завдання в інтересах збройних сил, а також виконує значний обсяг поліцейських та адміністративних функцій в інтересах усієї держави (Коломієць, В. 2020b, с. 72).

Військова поліція Федеральних збройних сил Німеччини відповідає за усі три її види – армію, військово-повітряні сили та флот. Обов'язки вій-

ськової поліції у мирний час виконують 34 відділення військової поліції, що підтримують дисципліну у військових формуваннях, охороняють військові об'єкти, забезпечують безпеку транспортних перевезень (Коломієць, В. 2020b, с. 73).

Особливістю військової поліції Швейцарії є те, що кадри для військової поліції формуються з поліцейських, які проходять строкову військову службу. Функції військової поліції ті самі, що й у поліції загалом. Крім того, у Швейцарії працюють військові суди і військова прокуратура. Швейцарія має військовий кодекс, що регулює військові злочини. Водночас дисциплінарні стягнення, до яких належить і короткострокове взяття під варту, накладаються командирами військових підрозділів (Коломієць, В. 2020b, с. 73).

Військова жандармерія у Польщі створена 1 вересня 1990 р. на підставі наказу Міністра національної оборони від 18 квітня 1990 р. та наказу начальника Генерального штабу Війська Польського від 15 червня 1990 року. Вона підпорядковується Міністерству національної оборони Польщі, виконує подібні завдання до військової поліції США.

22 жовтня 1998 р. у Литовській Республіці було ухвалено закон про військову поліцію як правоохоронний орган, що входить до складу збройних сил і підпорядковується головнокомандувачу. Діяльність військових правоохоронців контролює Генеральна інспекція національної оборони, командувач збройних сил Литви та міністр національної оборони відповідно до їхньої компетенції. Основними її завданнями є: запобігання, виявлення кримінальних та інших правопорушень; підтримання порядку і дисципліни на території військових об'єктів та у війську загалом; військовий нагляд за безпекою руху (Загребельний, В. & Беккер, О. 2022).

Можна стверджувати, що якісно новий етап забезпечення правопорядку у Збройних Силах України розпочався 7 березня 2002 р., відколи ВР України ухвалила Закон України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» № 3099–III. Розглянемо основні організаційно-правові засади та функції, визначені Законом для цього спеціального органу.

ВСП отримала статус спеціального правоохоронного формування у складі ЗС України, що підпорядковується Міністру оборони України через начальника Генерального штабу ЗС України. Спеціальне правоохоронне формування призначалося для забезпечення правопорядку, військової дисципліни, запобігання кримінальним та іншим

правопорушенням серед військовослужбовців ЗС України, протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах та на території України (Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України. 2002).

Відповідно до Закону, діяльність спецоргану будувалася на принципах законності, поваги до особи, її прав і свобод, соціальної справедливості, централізованого керівництва та єдиначальності, взаємодії із громадськістю.

Відповідно до Закону (а згодом – і наказу начальника Головного управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України від 19 квітня 2002 р.) почалося структурно-функціональне оформлення Головного управління та організаційної вертикалі ВСП, а саме органів управління: Центрального управління (по місту Києву і Київській області), Територіальних управлінь, Зональних відділів (відділень), функціональних підрозділів з охорони військових об'єктів, патрульно-постової служби, безпеки дорожнього руху тощо (Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України. 2002).

Розглянемо основні повноваження військовослужбовців ВСП. Співробітники Військової служби правопорядку отримали право:

- вимагати від військовослужбовців, інших осіб у військовій формі одягу дотримання громадського порядку;
- припинення правопорушень, а також дій, що перешкоджають здійсненню завдань і функцій ВСП;
- перевіряти у військовослужбовців, а на території військових частин (військових об'єктів) також в інших осіб документи, що посвідчують їх особу;
- затримувати і тримати військовослужбовців на гауптвахтах з метою застосування тимчасового запобіжного заходу;
- затримувати осіб у військовій формі одягу, які мають виражені ознаки психічного розладу і створюють у зв'язку з цим реальну небезпеку для оточуючих;
- проводити особистий огляд або обшук затриманих осіб, огляд речей, що знаходяться при них, транспортних засобів і вилучати документи та предмети, що можуть бути речовими доказами або є небезпечними для оточуючих;
- складати протоколи про адміністративні правопорушення стосовно військовослужбовців;
- зупиняти військові транспортні засоби;
- зберігати, носити і застосовувати спеціальні засоби та зброю у встановленому законом по-

рядку (Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України. 2002).

На військовослужбовців ВСП покладалися такі функції:

- попереджувати, виявляти, припиняти кримінальні та інші правопорушення;
- виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та інших правопорушень у ЗС України;
- розшукувати і затримувати військовослужбовців ЗС України та інших військових формувань, які самовільно залишили військові частини, місця служби, не з'явилися без поважних причин на військову службу, які переховуються від органів досудового розслідування або суду, засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;
- забезпечувати у передбачених законом випадках виконання кримінальних покарань стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання у дисциплінарному батальйоні або до кримінального покарання у вигляді арешту;
- запобігати диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах;
- проводити розшук вогнепальної зброї, бойових припасів до неї або вибухових речовин, викрадених або втрачених у військових частинах;
- здійснювати нагляд за дорожнім рухом військових транспортних засобів, вести облік та розподіл номерних знаків, реєстрацію військових транспортних засобів ЗС України;
- брати участь у виконанні завдань військовими частинами у разі їх залучення у встановленому законом порядку до проведення робіт під час введення режиму воєнного або надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях;
- охороняти та конвоювати затриманих чи взятих під варту військовослужбовців та військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, а також тих, які відбувають покарання у дисциплінарному батальйоні (Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України. 2002).

Положення Закону про ВСП надалі конкретизувало Тимчасове положення про Головне управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України (зі змінами), затверджене наказом Міністра оборони України від 16 жовтня 2002 р. № 349. Документ подавав й уточнював організаційну структуру, завдання, функції, повноваження та інші основи діяльності ВСП. Крім того,

накази Міністерства оборони України регламентували поточну діяльність різних структурних підрозділів ВСП за їх призначенням.

Необхідно підкреслити, що діяльність ВСП здійснювалася у загальному правовому полі Збройних Сил та у взаємодії з іншими органами правової й правоохоронної системи держави. Так, у ЗС України правова робота проводилася згідно з Положенням про юридичну службу Збройних Сил України, затвердженим наказом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України 7 грудня 2005 р. № 202 (Положення про юридичну службу Збройних Сил України. 2005).

У проведенні правової роботи у ЗС України активно брали участь і органи військової юстиції, зокрема військові прокуратури відповідно до ст. 4 Закону України від 5 листопада 1991 р. № 1789-ХІІ «Про прокуратуру». Військова прокуратура здійснювала нагляд за виконанням законів і інших правових актів усіма органами військового управління, військового командування, військовими частинами, установами, військовими навчальними закладами, усіма військовослужбовцями і громадянами, призваними на збори, й іншими особами, а також працівниками ЗС України при виконанні ними службових обов'язків. Вона ж вела боротьбу зі злочинністю, розкраданнями державної власності і іншими правопорушеннями у ЗС України, охороняла від посягань безпеку держави, боєздатність і боєготовність ЗС України, військову дисципліну і встановлений порядок несення військової служби; права і свободи військовослужбовців, членів їхніх сімей, працівників ЗС України і деяких інших категорій громадян; права і законні інтереси військових частин, установ, військових навчальних закладів, організацій ЗС України. Також військова прокуратура брала участь у розробленні військовим командуванням і органами із гуманітарних питань заходів зі зміцнення законності і правопорядку, попередження правопорушень, у підготовці пропозицій з удосконалення військового законодавства і у правовій пропаганді. Таким чином, військова прокуратура сприяла успішному здійсненню в органах військового управління, військового командування, військових частинах, установах, військових навчальних закладах, організаціях ЗС України правової роботи, направленої на точне застосування норм права (Про прокуратуру. 1991).

Військові суди, відповідно до Закону України від 7 лютого 2002 р. № 3018-ІІІ «Про судоустрій

України» були покликані здійснювати правосуддя, вести боротьбу із посяганнями на боєздатність і боєготовність ЗС України, військову дисципліну і встановлений порядок несення або проходження військової служби. Усією своєю діяльністю військові суди, як і вся судова система, сприяли вихованню громадян України, перш всього військовослужбовців, у дусі відданості Вітчизні, точного і безумовного дотримання Конституції і національного законодавства України, бережного відношення до державної власності, дотримання державної дисципліни, чесного відношення до державного, військового і суспільного обов'язку, поваги до прав, честі і гідності громадян (Про судоустрій України. 2002).

Крім того, військова прокуратура і військові суди, спільно з юрисконсультами органів військового управління, військового командування, установ, організацій, військових навчальних закладів ЗС України роз'яснювали особовому складу законодавство; здійснювали правове виховання військовослужбовців; надавали правову допомогу комітетам профспілок, дізнавачам, офіцерам, які проводили службові розслідування, військовослужбовцям – членам різних внутрішньовідомчих комісій тощо.

Також відповідно до Указу Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. “Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів”», у результаті реформування системи органів кримінальної юстиції досудове слідство було покладено на національну поліцію; фінансову поліцію; військову поліцію; слідчий підрозділ Служби безпеки України; спеціально утворений орган досудового розслідування корупційних правопорушень (антикорупційний орган) (Про хід реформування системи... 2008).

Висновки. Автор доводить, що створення Військової служби правопорядку відбувалося у контексті розбудови сектору безпеки і оборони держави, її Збройних Сил, правової та правоохоронної системи суверенної України, з урахуванням досвіду забезпечення правопорядку в арміях провідних країн світу.

Поява цього спеціального органу стала не лише новацією для вітчизняної військово-організаційної традиції, а й закономірним результатом системної діяльності із творення Збройних Сил та реагування на загрози і виклики правопорядку та боєздатності армійських лав в умовах ринкових реформ, згортання попередньої військової

організації, змін у законодавстві та появи нових видів організованої злочинності й корупції.

Ухвалення окремого Закону України про ВСП значно підвищило статус, рівень прав і компетенцій спеціального правоохоронного органу, на який покладалося забезпечення законності у війську. Особливе значення мало надання правоохоронному формуванню функцій із забезпечення правопорядку, військової дисципліни, запобігання кримінальним та іншим правопорушенням серед військовослужбовців ЗС України, протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах та на території України.

Було визначено організаційно-функціональну вертикаль ВСП, адаптовану до системи організації самих ЗС України, почалася робота із формування кадрового корпусу співробітників ВСП.

Ухвалення ВР України спеціального законодавчого акта про ВСП відобразило державотворчі зусилля української влади у модернізації та зміцненні військової організації держави, творенні засад правової держави та досягненні міжнародних стандартів дотримання прав людини та забезпечення законності та порядку у військових формуваннях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Боняк, В.О. (2015). *Конституційно-правові засади організації та функціонування органів охорони правопорядку України: проблеми теорії і практики* (автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.02 – Конституційне право, муніципальне право). Харків, 43 с.

Вакарова, О.В. (2019). *Конституційно-правовий статус правоохоронних органів: сучасні підходи*: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 – Конституційне право; муніципальне право. Ужгород, 260 с.

Волоско, В.В. (2008). Функції правоохоронних органів у демократичній державі. *Науковий вісник (серія юридична)*. № 2, с. 101–110.

Горінецький, Й.І. (2005). *Правоохоронна функція держав Центральної Європи* (автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 – Теоретичні і практичні аспекти). Київ, 20 с.

Загребельний, В. & Беккер, О. (2022). Історія створення Литовської військової поліції. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/26/istoriya-stvorennya-lytovskoyi-vijskovoyi-policziji/> [дата зверн.: 24.06.2024].

Кибенко, А.С. (2018). *Адміністративно-правове регулювання діяльності Військової служби правопорядку у Збройних Силах України* (робота на здобуття кваліфікац. ступеня магістра: спец. 081 – право). Суми, 97 с.

Клочко, А.М. (2019). До проблеми розуміння поняття “правоохоронний орган”. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: Тези круглого столу*. Харків, Україна, 27 жовтня 2017 р. Харків, с. 21–22.

Коломієць, В.М. (2019). Формування органів правопорядку у Збройних Силах України: історико-правові аспекти. *Наукові записки. Серія: право*. Вип. 7, с. 4–10.

Коломієць, В.М. (2020а). *Забезпечення правопорядку в Збройних Силах України: адміністративно-правові аспекти* (автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право). Тернопіль, 20 с.

Коломієць, В.М. (2020b). Функціонування військової поліції у забезпеченні правопорядку: міжнародний досвід. *Актуальні проблеми правознавства*. № 1 (21), с. 71–74.

Корнієнко, Д., Бизова, А. & Скриньковський, А. (2021). Досвід діяльності членів Міжнародної асоціації сил жандармерії та поліції в статусі військової установи (FIEP) у виконанні функцій військової поліції. *Traektorія Nauki*. Vol. 7, № 1, с. 4010–4016.

Корнієнко, П.С. (2014). Співвідношення понять і практики здійснення правоохоронної та правозахисної діяльності в Україні. *Часопис Київського університету права*. № 3, с. 60–63.

Котляренко, О.П. (2020). Передумови створення військової поліції в Україні. *Галузь військового права у сучасних умовах державотворення: Тези науково-практичного онлайн-семінару*. Київ, Україна, 11 грудня 2020 р. Київ, с. 19–24.

Кузьміч, І.І. (2020). Загальнотеоретичні аспекти створення військової поліції для забезпечення законності в збройних силах України. *Юридичний вісник*. № 4 (57), с. 41–46.

Мельник, С. (2020). Військова юстиція: міжнародний досвід та пропозиції для України. *Правове забезпечення правоохоронної діяльності у сфері оборони України: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, Україна, 21 серпня 2020 р. Київ: НУОУ, с. 45–50.

Положення про юридичну службу Збройних Сил України: Наказ начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 07.12.2005 р. № 202.

Полянський, Ю.Є. (2012). Теоретичні засади організації і діяльності органів охорони правопорядку в аспекті конституційної реформи в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. № 3 (27), с. 33–37.

Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 р. № 3099-III. (2002). *Відомості Верховної Ради України*. № 32. ст. 225.

Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. (1993). *Відомості Верховної Ради України*. № 11. ст. 50.

Про прокуратуру: Закон України від 05.11.1991 р. № 1789-XII. (1991). *Відомості Верховної Ради України*. № 53. ст. 793.

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 8.05.2008 р. № 311. (2008). *Офіційний вісник Президента України*. № 12. Ст. 486.

Про Службу безпеки України: Закон України від 07.03.2002 р. №2229-XII. (1992). *Відомості Верховної Ради України*. № 27. ст. 382.

Про судоустрій України: Закон України від 07.02.2002 р. № 3018-III (2002). *Відомості Верховної Ради України*. № 27-28. ст. 100.

Ринажевський, Б.М. (2010). *Адміністративно-правове регулювання діяльності військової служби правопорядку у збройних силах України*: (автореф. дис. ...д-ра юрид. наук: спец. 12.00.02 спец. 12.00.07 – Адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право). Харків, 40 с.

Руденко, М.В. & Шайтуро, О.П. (2017). Щодо визначення поняття “органи правопорядку”. *Вісник “Право”*. № 23, с. 158–160.

Соколенко, О.Л. (2012). Статус і місце правоохоронних органів серед суб’єктів правоохоронної діяльності. *Науковий вісник*. № 4, с. 246–254.

Хрідочкін, В.А. (2019). Щодо змісту поняття “правоохоронні органи”. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: Тези круглого столу*. Харків, Україна, 27 жовтня 2017 р. Харків, с. 244–246.

REFERENCES

Boniak, V.O. (2015). *Konstytutsiino-pravovi zasady orhanizatsii ta funktsionuvannia orhaniv okhorony pravoporiadku Ukrainy: problemy teorii i praktyky* [Constitutional and legal regulations of the Ukrainian state and the functioning of the Ukrainian security forces: problems, theories and practices]. (Extended abstract of Candidate’s thesis). Kharkiv, 43 s. [in Ukrainian].

Horinetskyi, Y. I. (2005). *Pravookhoronna funktsiia derzhav Tsentralnoi Yevropy* [Law enforcement function of Central European states]. (Extended abstract of Candidate’s thesis). Kyiv, 20 s. [in Ukrainian].

Khridochkin, V.A. (2019). Shchodo zmistu poniattia “pravookhoronni orhany” [On the content of the concept of “law enforcement agencies”]. *Pravookhoronna funktsiia derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoryko pravovi problemy: Tezy kruhloho stolu*. Kharkiv, Ukraina, 27 zhovtnia 2017 r. Kharkiv, s. 244–246. [in Ukrainian].

Klochko, A.M. (2019). Do problemy rozuminnia poniattia “pravookhoronnyi orhan” [On the problem of understanding the concept of “law enforcement agency”]. *Pravookhoronna funktsiia derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoryko-pravovi problemy: Tezy kruhloho stolu* Kharkiv, Ukraina, 27 zhovtnia 2017 r. Kharkiv, s. 21–22. [in Ukrainian].

Kolomiets, V.M. (2019). Formuvannia orhaniv pravoporiadku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy: istoryko-pravovi aspekty [Formation of law enforcement agencies in the Armed Forces of Ukraine: historical and legal aspects]. *Naukovi zapysky. Serii: pravo*. Vyp. 7, s. 4–10. [in Ukrainian].

Kolomiets, V.M., (2020a). *Zabezpechennia pravoporiadku v Zbroinykh Sylakh Ukrainy: administratyvno-pravovi aspekty* [Ensuring law and order in the Armed Forces of Ukraine: administrative and legal aspects]. (Extended abstract of Candidate’s thesis). Ternopil, 20 s. [in Ukrainian].

Kolomiiets, V.M., (2020b). Funktsionuvannia viiskovoi politsii u zabezpechenni pravoporiadku: mizhnarodnyi dosvid [The functioning of military police in maintaining law and order: international experience]. *Aktualni problemy pravoznavstva*. № 1 (21), s 71–74. [in Ukrainian].

Korniienko, D., Byzova, A. & Skrynkovskyi, A. (2021). Dosvid diialnosti chleniv Mizhnarodnoi asotsiatsii syl zhandarmerii ta politsii v statusi viiskovoi ustanovy (FIEP) u vykonanni funktsii viiskovoi politsii [Experience of Members of the International Association of Gendarmeries and Police Forces with Military Status (FIEP) in Performing Military Police Functions]. *Traektorii Nauki*. Vol. 7, № 1, s. 4010–4016. [in Ukrainian].

Korniienko, P.S. (2014). Spivvidnoshennia poniat i praktyky zdiisnennia pravookhoronnoi ta pravozakhysnoi diialnosti v Ukraini [Correlation of concepts and practice of law enforcement and human rights protection activities in Ukraine]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. № 3, s. 60–63. [in Ukrainian].

Kotliarenko, O.P. (2020). Peredumovy stvorennia viiskovoi politsii v Ukraini [Prerequisites for the creation of military police in Ukraine]. *Haluz viiskovoho prava u suchasnykh umovakh derzhavotvorennia: Tezy naukovopraktychnoho onlain-seminaru*. Kyiv, Ukraina, 11 hrudnia 202 r. Kyiv, 19–24 s. [in Ukrainian].

Kuzmich, I.I. (2020). Zahalnoteoretychni aspekty stvorennia viiskovoi politsii dlia zabezpechennia zakonnosti v zbroinykh sylakh Ukrainy [General theoretical aspects of the creation of military police to ensure legality in the armed forces of Ukraine]. *Yurydychnyi visnyk*. № 4 (57), s. 41–46. [in Ukrainian].

Kybenko, A.S. (2018). *Administratyvno-pravove rehuliuвання діяльності Вишкової служби правопорядку у Збройних Силах України* [Administrative and legal regulation of activities of Military Service of Law and Order in the Armed Forces of Ukraine]. (Master's thesis). Sumy, 97 s. [in Ukrainian].

Melnyk, S., (2020). Viiskova yustytisia: mizhnarodnyi dosvid ta propozytsii dlia Ukrainy [Military justice: international experience and proposals for Ukraine]. *Pravove zabezpechennia pravookhoronnoi diialnosti u sferi oborony Ukrainy: Zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii*. Kyiv, Ukraina, 21 serpnia 2020 r. Kyiv: NUOU, s. 45–50. [in Ukrainian].

Polianskyi, Yu.Ye. (2012). Teoretychni zasady orhanizatsii i diialnosti orhaniv okhorony pravoporiadku v aspekti konstytutsiinoi reformy v Ukraini [Theoretical principles of the organization and activities of law enforcement agencies in the aspect of constitutional reform in Ukraine.]. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. № 3 (27), s. 33–37. [in Ukrainian].

Polozhennia pro yurydychnu sluzhbu Zbroinykh Syl Ukrainy [Regulations on the Legal Service of the Armed Forces of Ukraine]: Nakaz nachalnyka Heneralnogo shtabu – Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy vid 07.12.2005 r. № 202. [in Ukrainian].

Pro derzhavnyi zakhyst pratsivnykiv sudu i pravookhoronnykh orhaniv [On state protection of court employees and law enforcement agencies]: Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3781-XII. (1993). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 11, art. 50. [in Ukrainian].

Pro prokuraturu [About the Prosecutor's Office]: Zakon Ukrainy vid 05.11.1991 r. № 1789-XII. (1991). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 53, art. 793. [in Ukrainian].

Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 15 liutoho 2008 roku “Pro khid reformuvannia systemy kryminalnoi yustytisii ta pravookhoronnykh orhaniv” [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of February 15, 2008 “On the progress of reforming the criminal justice system and law enforcement agencies”]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 8.05.2008 r. № 311. (2008). *Ofitsiyni visnyk Prezydenta Ukrainy*. № 12, art. 486. [in Ukrainian].

Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy [On Security Service of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 07.03.2002 r. №2229-XII. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 27, art. 382. [in Ukrainian].

Pro sudoustrii Ukrainy [About the judiciary of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 07.02.2002 r. № 3018-III. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 27-28, art 100. [in Ukrainian].

Pro Viiskovu sluzhbu pravoporiadku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [On the Military Service of Law and Order in the Armed Forces of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 07.03.2002 r. № 3099-III. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 32, art. 225. [in Ukrainian].

Rudenko, M.V. Shaituro, O.P. (2017). Shchodo vyznachennia poniattia “orhany pravoporiadku” [Regarding the definition of the concept of “law enforcement agencies”]. *Visnyk “Pravo”*. № 23, 158–160 s. [in Ukrainian].

Rynazhevskyi, B.M. (2010). *Administratyvno-pravove rehuliuвання діяльності вишкової служби правопорядку у збройних силах України* [Administrative and legal regulation of the activities of the military law enforcement service in the Armed Forces of Ukraine]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kharkiv, 40 s. [in Ukrainian].

Sokolenko, O.L. (2012). Status i mistse pravookhoronnykh orhaniv sered subiektiv pravookhoronnoi diialnosti [The status and place of law enforcement agencies among subjects of law enforcement activity]. *Naukovyi visnyk*. № 4, s. 246–254. [in Ukrainian].

Vakarova, O.V. (2019). *Konstytutsiino-pravovyi status pravookhoronnykh orhaniv: suchasni pidkhody* [Constitutional and legal status of law enforcement agencies: modern approaches] (Candidate's thesis). Uzhhorod, 260 s. [in Ukrainian].

Volosko, V.V. (2008). Funktsii pravookhoronnykh orhaniv u demokratychnii derzhavi. [Functions of law enforcement agencies in a democratic state]. *Naukovyi visnyk (seriia yurydychna)*. № 2, s. 101–110. [in Ukrainian].

Zahrebelnyi, V. & Bekker, O. (2022). Istorii stvorennia Lytovskoi viiskovoi politsii [History of the creation of the Lithuanian Military Police]. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/26/istoriya-stvorenniya-lytovskoyi-vijskovoyi-policiyi/> [Accessed: 24.06.2024]. [in Ukrainian].

Vasyl MYKHAILOV

*The National Defence University of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8566-752X>

E-mail: mihasic.dod@gmail.com

PREREQUISITES AND ORGANIZATIONAL AND LEGAL PRINCIPLES OF THE CREATION OF THE MILITARY LAW ENFORCEMENT SERVICE OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE (1991–2002)

The article is devoted to the study of the formation of the law enforcement system in the Armed Forces of Ukraine after the collapse of the Soviet Union and the transition to independence. In particular, the article examines the formation of the law enforcement system in the Armed Forces of Ukraine.

The article analyses the prerequisites that led to the creation of the Military Law Enforcement Service of the Armed Forces of Ukraine, including political, socio-economic, and international factors that caused the introduction of a special body for maintaining law and order in the Armed Forces of Ukraine.

The article provides a detailed analysis of the state of research into the problem of the activity of institutions (bodies) ensuring legality and military discipline in the Armed Forces of Ukraine, which seems relevant in view of the insufficient development of special research in this area. In addition, from the point of view of the study of the process of building the military organization of the state, it is significant to study the formation of the administrative and legal foundations of the construction and the organizational and functional foundations of the activity of the Military Law Enforcement Service, as a special law enforcement body, which is entrusted with the maintenance of law and order and military discipline in the ranks of the Armed Forces of Ukraine.

When developing the regulatory and legal foundations of the construction and operation of the Military Law Enforcement Service of the Armed Forces of Ukraine author has analyzed and taken into account a significant number of legal acts of foreign experience in the operation of the military police in the leading countries of the world. The study covers the period from 1991 to 2002, when the main measures were taken to form special structures that ensure law and order in the Armed Forces of Ukraine.

Keywords: *military construction, Military Law Enforcement Service, legality, law and order enforcement, offences, military discipline.*